

POZNÁMKY K ČETBĚ TŘETÍ KNIHY VÝSTUPU NA HORU KARMEL
kapitoly 15.-20.

3V15

jak tedy máme nakládat s pamětí, aby se sjednotila s Bohem?

15,1

uvědomit si,

že naším cílem je „*sjednocení s Bohem co do paměti v naději*“

že „*doufáme v něco, co nemáme/nevlastníme*“ – čím méně toho máme, tím
způsobilejší jsou doufat a mít více naděje a naopak

na tomto místě není řeč o materiálním vlastnění, ale o majetku, kterým jsou naše duchovní zkušenosti

Co máme nemít? Jan od Kříže chce, abychom nelpěli na tom, co není Bůh, tj. formách a vzpomínkách, které nejsou totožné s Bohem – od nich se uvolnit, oprostít, protože s ním nejsou totožné

Jestli chci opravdu žít „v úplné a čiré naději“ v Boha, jak to mám udělat?

Podle Jana od Kříže, když se nám v modlitbě vybaví jednotlivé poznatky, formy, obrazy, je třeba v nich neuváznout, nezůstávat jimi polapeni a „**ihned**“ se vrátit do prázdnoty ode všeho, co uvázlo v paměti „*con affecto amoroso*“ . tj. vidění, hlasů a mimořádných poznatků či pocitů si moc nevímat: pokud z nich vyplývá něco, co je třeba pochopit a případně udělat, pak je v pořádku to udělat, ale důležité je si na nich nezakládat a neulpívat na nich, nepěstovat si je. Mystik tedy nepopírá, že nám činnost paměti, určitá vzpomínka, může přinést důležité poznání, ze kterého vyplývá určitý čin, ale naprosto zásadní je podle něj si nepěstovat vůči takovému dílčímu sdělení majetnické sklony.

Právě na tomto místě Jan od Kříže doporučuje vrátit se k obrázku a veršům *Hory dokonalosti* (viz 1V 13). Tj. je třeba pokročit dál, neuváznout u jednoho dílčího poznatku o Bohu či o vlastním místě před ním – ke všemu tu mystik připomíná verše, že „abys přišel na to, co nevíš, máš jít cestou nevědění, abys došel k tomu, co nezakoušíš, musíš kráčet cestou nevědění... atd. V první knize jsou pro porozumění tomuto místu třetí knihy důležité i závěrečné verše: „Když se u něčeho zatavuješ, přestáváš směřovat ke všemu. Protože abys došel úplně ke všemu, musíš se popřít úplně ve všem. A když dojdeš k tomu, že to budeš úplně mít, musíš to mít tak, že nebudeš chtít nic. Protože chceš-li ve všem něco mít, nemáš svůj poklad čistě v Bohu.“

Ve třetí knize Výstupu se Jan od Kříže vrací pozitivně k tomu, co psal ve zmíněné třinácté kapitole knihy první: nechť nezakoušet, vědět, mít, být jen cosi částečného, ale směřovat opravdu k cíli, nepřestat o něj usilovat. Nespokojit se s určitým viděním, nahlédnutím některé z pravd (o Kristu, Boží moci atd.), porozuměním či zaslechnutím Božího hlasu, pocitem útěchy, štěstí či pokoje – uváznout v nich znamená ztratit se na cestě. Vše je zde nabízeno v perspektivě cesty k dovršení lásky.

5,2

Vše, co jsme dosud četli však nechce být výzvou k ikonoklastickému zápasu – nikde se neříká, že posvátné obrazy či naše představy o Bohu ztratí smysl. Jan pouze zdůrazňuje, že je rozdíl mezi obrazem a Bohem: obraz mi nemá bránit „jít k živému“ Bohu. Obraz je prostředkem, který není sám o sobě dobrý a nutný pro cíl, odtud i jeho význam – nemá smysl „zabývat se jím víc než jako pouhým prostředkem“.

3V16

Temná noc vůle

přehled „náklonností“ vůle (*afecciones*) – **čtyři základní vášně**: radost, naděje, bolest, strach

16,1

očista rozumu a paměti by vůbec nestačila, kdyby nedošlo i k očistě vůle – díky lásce jsou pak totiž naše skutky z víry živé a mají vůbec nějakou cenu
opět bude řeč o aktivní složce noci, tj. co já mohu v oblasti vůle udělat proto, aby...

Podle Jana od Kříže je souhrnně vše podstatné k tomu, co bude následovat vysloveno ve verších Dt 6,5:

Budeš milovat svého Pána, Boha, celým svým srdcem a celou svou duší a celou svou silou.
„V tom je obsaženo všechno, co má duchovní člověk dělat“, tj. co nás chce mystik naučit, abychom dospěli ke sjednocení s Bohem láskou.

Sám objasňuje, co tím míní: máme zaměstnat všechny naše schopnosti (paměť, vůli, rozum), naše touhy, záliby, sklony, jednání ... Bohem – tak, aby všechna schopnost a síla našeho nitra nesloužila ničemu jinému.

16,2

V čem spočívá tato naše vnitřní síla („síla duše“, *fortaleza del alma*)?

en sus potencias, pasiones y apetitos – schopnostech, vášních a žádostech – všechny jsou řízeny vůlí, takže když naši vůli (tj. chtění, co chci) zaměříme na Boha, nebudeme své síly rozptylovat jinde a budeme plně, „vší svou silou“ milovat Boha.

Aby toto bylo možné, je třeba očistit vůle z jejích „neuspořádaných náklonností“, nepořádku v tom, co chci a nechci – odtud totiž pramení nepořádek v emocích a nemístné chování.

O jakých náklonnostech, vášních je řeč? radost, naděje, bolest, strach – kdyby se je podařilo nějak rozumně dát do služeb Bohu, mohli bychom se pak těšit jen z toho, co je ke cti a slávě Boha a doufali a bolelo by nás a zoufali bychom si jen nad tím, co je či není k Boží cti a slávě. Neinvestovali bychom svoji radost a doufání jinam, nelitovali a nebáli toho, co za to nestojí. Opět platí úměra: čím více tyto vnitřní síly rozptylujeme jinde, tím méně doufáme a radujeme se v Bohu.

16,3

Jan od Kříže naznačuje úmysl postupně probírat jednotlivé vášně (nestane se ☺, kniha skončí nedopsaná)

16,4

Čím jsme závislejší na tvorech (zejména na druhých lidech), tím víc se v nás zmíněné vášně rozpínají, ovládají nás a bojují v nás. Proto se pak lehce a zbytečně radujeme tak, kde k tomu není moc důvod, doufáme, že se stane něco, co nám ve skutečnosti neprospívá, mrzí nás to, z čeho bychom měli mít radost a bojíme se tam, kde není čeho.

16,5

Když své **vášeň nekultivujeme**, postupně z nich vznikají **neřesti a nedokonalosti**.
Když je **kultivujeme** a stávají se „spořádané a upravené“, vyvinou se z nich **ctnosti**.

Stačí regulovat jednu vášeň, pak se i ostatní dají usměrnit, protože jsou všechny propojené: „kam tíhne jedna, tam tíhnou potenciálně i ostatní“. Viz příklad, který mystik uvádí: když máme z něčeho radost, je to spojeno s doufáním a nějak i s bolestí, strachem a naopak – jakmile se jedna z vášní od něčeho odvrátí, jsme svobodnější i v oblasti ostatních vášní (viz Ez 1,8-9: jako čtyři zvířata spojená vjedno, kam jde jedno, musí i ostatní – „kde bude tvá naděje, tam půjde i tvá radost“, tvůj strach a tvá bolest...“)

16,6

Tam, kde tedy vložíme jednu z těchto vášní, půjde celá duše (nitro, vůle, mohutnosti) – Jan od Kříže zdůrazňuje dynamický prvek vášní, jejich sílu, která za sebou strhuje celé nitro.

„Chceš-li v jasném světle poznat pravdu, zapuď od sebe radosti a naděje a strach a bolest“ – mystik cituje filozofa Boethia s vysvětlením, že pokud nám vášně vládnou (tj. mají v nás být, to je samozřejmé, ale chce se jejich řád), berou nám vnitřní klid a brání nám v opravdové moudrosti, kterou bychom přijímali v tomto skutečném pokoji, nerušeném zmínáním se ve vášních.

3V17

Co je to radost

17,1

souvisí s **hodnotou** něčeho a **uspokojením**: vůle je spokojená, lne k něčemu, přiklání se k něčemu, co považuje za „vhodné“. Volím si něco, co považuji za dobré, uspokojivé, naplňující a přinášející mi radost.

17,2

různé druhy radosti:

a) **radost aktivní či pasivní** – tj. buď vím, z čeho se raduju a aktivně se proto rozhoduju, že se z toho budu těšit, či naopak někdy nevím proč radost přichází a nerozhoduju se, zda ji budu mít, či ne

b) **radost podle toho, z čeho (dobrého se raduji)** – **dál bude postupovat podle tohoto dělení**, tj. vše další představí radost, u které jsme schopni nahlédnout z čeho pochází a **která je jaksí v naší moci**.

Důvod, proč se jí budeme zabývat je ten, **aby nám nepřekážela a abychom „sílu své radosti“ vkládali v Boha**. Je tu tedy cosi velmi silně nasměřovávajícího náš život – není jedno, z čeho se raduji a co mě trápí. Proto bude dobré položit základ, fundament, o který se budeme na naší cestě **stále opírat**.

Navíc je třeba mu **porozumět**, protože nám bude světlem, podle kterého se budeme orientovat v tom, co se nám děje tak, aby nás to směřovalo k Bohu. Budeme se tak těšit z toho, co je opravdu ke cti a slávě Boha – nejvíce Boha ctím tím, že žiju podle evangelia (nejlépe, co to jde).

3V18

Radost z časných dober

První druh dober z nichž se lze radovat.

18,1

co se jimi konkrétně myslí: majetek, nějaké postavení, sociální role nebo funkce, radost z toho, že mám rodinu, z příbuzných, dětí, životního partnera

- jde o „věci, ze kterých se může vůle radovat“, tj. nevadilo by to, pokud by to z nás opravdu dělalo „větší Boží služebníky“, v reálu však „jsou spíše příčinou, že Boha urážíme“ (tj. neumíme se k nim postavit přiměřeně)
- majetek sám o sobě neškodí, problém je obvyklé lpění na něm („přilnutí vůlí“, srov. Mt 13,22; Lk 8,14; Lk 18,24, „jak těžko vcházejí do nebeského království ti, kdo mají bohatství“, Jan od Kříže tu interpretuje: „kdo v něm mají svou radost“)

18,2 příklady z Písma, zejm. Kazatel

18,3

radost z toho, že něco mám, je hloupost: může se těšit, jestli se mi tím nějak daří sloužit Bohu, ale jinak nemá moc smysl: co s materiálním zajištěním, postavením a tituly tváří v tvář věčnosti?

Jan od Kříže ví o lidské neschopnosti přesně rozlišit, kdy a zda skutečně něčím sloužím Bohu, odtud pochází jeho relativizace radosti ukotvení v tom, co mám/vlastním a co nějak (přímo či nepřímou) souvisí s mým materiálním zajištěním

18,4

radost z toho, že mám děti: je vpořádku, když mě těší, že mé děti slouží Bohu, ale nemá smysl se radovat z toho, že mám hodně dětí, že jsou vzdělané, umí se o sebe postarat, že jsou hezké a zdravé atd. Podobně touha po dítěti za každou cenu podle mystika není rozumná – vůbec přece netuším, co by z něj vyrostlo a zda by to nepřineslo víc trápení, některé věci prostě nejsou v našich rukách.

18,5

když se mi v téhle sféře daří, měl bych zůstat bdělý, protože mám zároveň víc příležitostí zapomenout na Boha.

Jan tu cituje Kaz 7,4: že „srdce hlupáka je tam, kde je veselí, avšak srdce moudrého je tam, kde je smutek“ – euforie z toho, jak se mi věci jaksi samy daří není namístě, protože zaslepuje, zatímco „smutek otevírá oči“. Neznamená to, že mám vyhledávat splín, ale spíše se nebát nezdaru, neutíkat před ním, nedělat všechno proto, abych v téhle oblasti neselhal. Když mě něco skličuje, vytáčí, dráždí, je to výborná příležitost „otevřít oči“ a něčemu důležitému porozumět.

18,6

radost z toho, že mám životního partnera: podobně jako u dětí – jak jasně poznám, jestli svým vztahem složím Bohu? Co když jsem si nastavil vztah s ním tak, že mi jen bere svobodu a přitom mě nepřibližuje k Bohu? Co to znamená pavlovské doporučení žít tak, jako bych ženu/muže neměl? Nepropadat do úzkosti, že jsem na všechno sám, ale uchovat si zdravou

autonomii, nezávislost: druhý není nástroj pro moje sebeuskutečnění, do určité míry musíme stát na vlastních nohách a co hledám u druhého, najít u sebe.

Čas našeho života je opravdu krátký, srov. 1Kor 7,29-31 – *relativizovat, co mám/nemám*: zda mám nebo nemám partnera, zda je mi v tom dobře nebo hrozně, zda chci z toho vztahu ven, nebo něco získat atd., to nemá s věčností moc společného.

„Radost, která není podle Boha“, nemůže člověku prospět: protože pokud investuji do spokojenosti v téhle sféře a podle ní poměřuju své životní úspěchy, zůstanu zmatený - nedokážu rozlišit, kdy a čím přesně sloužím Bohu. Mít majetek, potomky atd. je v pořádku, ale mít ho či nemít není kritériem duchovního růstu.

3V 19

škody, které přináší lpění na časných dobrech

19,1

je jich velké množství, lze ale shrnout do jediné: když se zaměřím na časná dobra, něco podstatného ztrácím, a to Boží blízkost – čím víc se zaměřuju a hledám svoje naplnění v radosti ze zajištění a z tvorů a moje touha po tom roste, tím více se snižuje horizont očekávání

19,2

čtyři stupně takového „vzdálení od Boha“ („jeden horší než druhý“)
viz Dt 32,15:

1. „Milovaný ztuchněl a ustoupil nazpět
2. Ztuchněl, zesílil a ztloustl.
3. Opustil Boha, svého tvůrce
4. a vzdálil se od Boha, své spásy.“

19,3

první stupeň: co je to „ztuchnění duše“ – víc nás těší všechno jiné, vracíme se nazpátek, rostou naše chutě jiným směrem a my to podporujeme. Ztrácíme jasnost úsudku, nechápeme pravdu a neumíme dobře posoudit věci, jak by bylo třeba. To, že usilujeme o bezúhonnost/svatost a máme dobrý úsudek, nás neochrání, pokud si pěstujeme toto bažení, žádostivost po časných dobrech.

Viz také častá řeč o „ošklivení si čehosi“ – abch opravdu nechtěl, co mi škodí, musím v sobě někdy „udržovat ošklivost“, odpor – „bránit se opakem“. (tj. úplně se něčemu vyhnout a klidně si to protivit, pokud mi to pomáhá)

19,5-6

druhý stupeň: *nevidím, co je na lpění na čemsi vlastně špatného* a protože si zvykám mít radost z toho a onoho, netěší mě věnovat se duchovním záležitostem a úkonům zbožnosti, spoustu času vyplývám na hlouposti. Nakonec *opustím modlitbu*, vynechávám mše a další duchovní cvičení a *nechám se pohltnout starostmi*, které jsou spojené se sférou časných dober. Podle Jana od Kříže je tu dost typická „vražnost v duchovních věcech a jejich velmi špatné plnění“, „protože je konají spíš jen aby je splnili, nebo z donucení nebo ze zvyku než z důvodu lásky“.

19,7

třetí stupeň: „úplně zanechají Boha“ – nestarají se o plnění jeho zákona, ale o povinnosti a starosti spojené s udržením si majetku nebo stavu, který mají, rozvíjí se tu chamtivost.

Charakteristické je, že takový člověk se nestará o Boží zákon (k čemu zavazuje), ale projevuje v tomhle ohledu jakousi „tupost“, zatímco je velmi obratný a čilý ve světských záležitostech

19,8-11

čtvrtý stupeň: paměť, rozum, vůle zapomínají na Boha „jakoby nebyl Bohem“ – sem dospívají ti, kdo se nechají vést peněti a ne Bohem, kdo si z peněz dělají boha – když by měli o svého bůžka přijít, byli by i ochotni vzít si život (ukázka odměny, kterou můžeme čekat od takového boha, tj. zoufalství, smrt), jsou trápeni neustálou starostí, chybí jim radost.

3V 20

co dobrého se rodí tam kde je svoboda od lpění na časných dobrech

- tj. když svoji radost nemusím podmiňovat tím, že mám/nemám děti, partnera, dobré zaměstnání, patřičnou image, vliv, postavení a roli

20,1

nenechat si věci přerůst přes hlavu – ve zdánlivých drobnostech může sílit lpění, až zesílí, bude mnohem těžší se odtrhnout

20,2

konkrétní užitek:

- svoboda od škod
- velkorysost, štedrost, která nahradí naši lakotu
- svoboda ducha, klid, pokojná důvěra v Boha, úcta a pravá poslušnost vůči Bohu
- když druhé nebudeme vlastnit, budeme je mít víc rádi
- budeme jasněji poznávat svět a jeho pravou tvář (přirozenou i nadpřirozenou), protože ho budeme poznávat bez lpění, tj. budeme schopni jít za první dojmy

20,3

mít radost, která nelpí na věcech = těšit se z čehokoliv (jako bych měl vše, nic mi nechybí) = nemít starosti, protože jsme odpoutaní, netrápí nás vlastnění – na čem nám záleží, o to se bojíme přijít, vytrácí se radost

20,4

svoboda srdce pro Boha = „veliký a hlavní užitek“